

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 24. března 2022 ve věcech č. 29775/18 a 29693/19 – *C. E. a ostatní proti Francii*

Senát páté sekce Soudu rozhodl jednomyslně o neporušení článku 8 Úmluvy ve dvou případech, kdy po rozchodu stejnopohlavního páru, který společně vychovával dítě, nemohla bývalá partnerka biologické matky dítěte dosáhnout právní uznání svého rodičovského vztahu k dítěti.

I. Skutkové okolnosti

V prvním případě se jednalo o ženy C. E. a C. B., které spolu žily jako pár. V roce 2002 C. B. porodila v rámci asistované reprodukce ve Francii dítě, přičemž byla jeho jediným právně uznaným rodičem, ale vychovávala jej společně s C. E. V roce 2006 se ženy rozešly. Dohodly se, že dítě bude trávit každý druhý víkend a polovinu školních prázdnin u C. E.; ta rovněž pravidelně přispívala své bývalé partnerce na péči o dítě. V roce 2015 C. E. požádala soud o osvojení dítěte, a to při zachování právního vztahu mezi dítětem a C. B. V roce 2016 obě bývalé partnerky požádaly soud o vydání dokumentu potvrzujícího rodičovský vztah mezi C. E. a dítětem. Ani jedna z těchto žádostí nebyla úspěšná.

I druhý případ se týkal stejnopohlavního páru: ženy A. E. a K. G. spolu od roku 2006 žily v registrovaném partnerství. V roce 2008 porodila K. G. skrze asistovanou reprodukci v zahraničí dítě a o dva roky později požádala soud o stanovení společné rodičovské odpovědnosti k dítěti s A. E., čemuž bylo vyhověno. V roce 2014 se pár rozešel, přičemž se domluvil na střídavé péči o dítě a sdílení nákladů na péči. V roce 2018 se A. E. obrátila na soud s žádostí o vydání dokumentu potvrzujícího rodičovský vztah mezi ní a dítětem, ale bez úspěchu.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

V prvním případě namítaly obě bývalé partnerky i dítě porušení práva na respektování rodinného a soukromého života v důsledku odmítnutí soudů vyhovět žádosti C. E. o osvojení dítěte. V druhém případě namítala A. E. spolu s dítětem porušení práva dítěte na respektování rodinného a soukromého života z důvodu odmítnutí soudů vydat osvědčení o rodičovském vztahu mezi nimi.

a) K aplikovatelnosti článku 8 Úmluvy

Soud předně konstatoval, že v okolnostech obou případů existují mezi dítětem a bývalou partnerkou jeho biologické matky osobní vazby, které lze označit za faktický vztah mezi rodičem a dítětem, a uplatní se zde proto pojem rodinného života ve smyslu článku 8 Úmluvy (srov. *Honner proti Francii*, č. 19511/16, rozsudek ze dne 12. listopadu 2020, § 50–51). Toto ustanovení je zde dále aplikovatelné také v aspektu soukromého života, jelikož ten může zahrnovat i vztahy mezi dospělou osobou a dítětem, mezi nimiž neexistuje žádné biologické ani právní pouto (*Paradiso a Campanelli proti Itálii*, č. 25358/12, rozsudek velkého senátu ze dne 24. ledna 2017, § 161).

b) K otázce, zda se jedná o negativní či pozitivní závazky státu

V době, kdy se stěžovatelé obrátili na vnitrostátní soudy i k Soudu, francouzské právo neumožňovalo právní uznání rodičovského vztahu mezi nezletilým dítětem a bývalou partnerkou jeho biologické matky, aniž by to mělo dopad na právní situaci biologické matky. Osoby v této situaci nemohly dosáhnout ani osvojení, ani vydání osvědčení o rodičovském vztahu. Dle Soudu proto námitky stěžovatelů směřují proti tvrzeným mezerám ve francouzském právu, a tudíž je potřeba posuzovat je z hlediska pozitivních závazků státu. U obou typů závazků se nicméně Soud zabývá především tím, zda byla zachována spravedlivá rovnováha mezi obecným zájmem a zájmy dotčené osoby (*Christine*

Goodwin proti Spojenému království, č. 28957/95, rozsudek velkého senátu ze dne 11. července 2002, § 72).

c) K prostoru státu pro uvážení

Projednávaná věc se týká právního uznání rodičovského vztahu k dítěti u osoby, která k němu nemá žádnou biologickou vazbu, což představuje citlivou etickou otázkou, u níž navíc neexistuje evropský konsenzus; to nasvědčuje širšímu prostoru státu pro uvážení (srov. *A. P., Garçon a Nicot proti Francii*, č. 79885/12, 52471/13 a 52596/13, rozsudek ze dne 6. dubna 2017, § 121). Zároveň je zde však ve hře stěžejní aspekt identity jednotlivce, a to zejména pokud jde o uznání rodičovského vztahu k nezletilému dítěti. Žalovanému státu proto náleží užší prostor pro uvážení, co se týče situace dotčených dětí (srov. *Mennesson proti Francii*, č. 65192/11, rozsudek ze dne 26. června 2014, § 80). Hlavním kritériem je v každém případě nejlepší zájem dítěte (tamtéž, § 81).

d) K nastolení spravedlivé rovnováhy mezi obecným zájmem a zájmy stěžovatelů

1. Na poli práva na respektování rodinného života

Soud poukázal na to, že v obou projednávaných případech po rozchodu páru vedly dotčené osoby rodinný život srovnatelný s životem většiny jiných rodin, kde se rodiče rozejdou: první dvojice se domluvila na právu styku, druhá na střídavé péči. Stěžovatelé ani netvrdí, že by se v každodenním životě setkávali s těžkostmi ohledně svého rodinného života. V prvním případě požádala bývalá partnerka biologické matky o osvojení dítěte devět let po rozchodu páru; v druhém případě se bývalá partnerka obrátila na soud s žádostí o osvědčení o rodičovském vztahu k dítěti téměř čtyři roky po ukončení registrovaného partnerství. To naznačuje, že během této doby nebyl vztah mezi bývalými partnerkami biologických matek a dětmi zpochybněn.

Navíc, i pokud by takové problémy vyvstaly, francouzské právo zde nabízí řešení v podobě ustanovení § 371 odst. 4 občanského zákoníku, dle něhož je-li to v zájmu dítěte, soud stanoví úpravu vztahů mezi ním a třetími osobami, a to zejména pokud se jedná o osoby, které s dítětem po určitou dobu sdílely domácnost, přispívaly na jeho péči a vytvořily si s ním trvalé emoční vazby.

Ve světle uvedeného Soud shledal, že k porušení práva na respektování rodinného života nedošlo.

2. Na poli práva na respektování soukromého života

Soud připomněl, že v případech týkajících se dětí narozených v zahraničí pomocí náhradního mateřství dospěl k závěru, že právo na respektování soukromého života dětí vyžaduje, aby stát umožnil právní uznání rodičovského vztahu ne pouze u zamýšleného rodiče, který je zároveň biologickým rodičem, ale i u druhého zamýšleného rodiče, byť ten už biologickým rodičem není, ale v rodném listu vystaveném v zahraničí za rodiče označen je (např. *D proti Francii*, č. 11288/18, rozsudek ze dne 16. července 2020, § 45–54). Obecná a trvalá nemožnost dosáhnout takového právního uznání není v souladu s nejlepším zájmem dítěte, který vyžaduje, aby uznání rodičovství bylo možné nejpozději v okamžiku, kdy se vztah zamýšleného rodiče a dítěte stane praktickou realitou (Rozsudek ze dne 10. dubna 2019 ve věci č. P16-2018-001 týkající se právního uznání rodičovského vztahu mezi dítětem narozeným v zahraničí skrze náhradní mateřství a zamýšlenou matkou, § 35–47, 52 a 54).

V projednávaných případech se sice nejedná o děti narozené z náhradního mateřství, i zde ale vzniklo faktické rodičovské pouto, přičemž obě děti byly dlouhodobě zbaveny možnosti získat právní uznání tohoto vztahu jakožto rodičovského. Na druhou stranu tu ale Soud poukázal na několik aspektů.

Zprvu, dle francouzského práva může v takové situaci biologická matka požádat soud o stanovení společné rodičovské odpovědnosti ve svou partnerkou či bývalou partnerkou. Třebaže toto rozhodnutí nezakládá právní vztah rodičovské povahy, plynou z něj práva a povinnosti typově srovnatelná s rodičovstvím. V druhém z projednávaných případů biologická matka tuto možnost využila; v prvním případě tak sice biologická matka neučinila, ale nic nasvědčuje tomu, že by byla proti takovému postupu. V případě rozchodu rodičů pak podle výše zmíněného ustanovení § 371 odst. 4 občanského

zákoníku může soud stanovit úpravu vztahů mezi dítětem a bývalou partnerkou matky. Oba uvedené nástroje mají do jisté míry za následek právní uznání jejich vztahu.

Zadruhé, od nabytí účinnosti zákona o bioetice v srpnu 2021 získaly páry žen, které do té doby v zahraničí využily služeb asistované reprodukce, možnost během tří let společně uznat rodičovství k takto narozenému dítěti. Zatímco tedy dle předchozí právní úpravy byla z právního hlediska matkou pouze žena, která dítě porodila, dle zmíněného zákona může toto postavení získat i její partnerka, přičemž v případě jejich pozdějšího rozchodu zůstávají takto nabytá práva nedotčena. Uvedená možnost je otevřená pro stěžovatelky v druhém z projednávaných případů, jelikož jejich dítě se narodilo v zahraničí skrze asistovanou reprodukci. Od srpna 2021 tedy francouzské právo nabízí možnost, jak právně uznat rodičovský vztah mezi tímto dítětem a bývalou partnerkou jeho biologické matky.

Zatřetí, byť se zmíněná možnost dle zákona o bioetice nevztahuje na stěžovatelky v prvním z projednávaných případů, neboť jejich dítě se nenarodilo skrze služby asistované reprodukce v zahraničí, ale ve Francii, podle všeho by zde bylo možné uskutečnit osvojení dospělé osoby: toto dítě nabylo zletilosti v lednu 2020, a tak pokud by si ho bývalá partnerka jeho biologické matky osvojila, biologická matka by tím svoje právní postavení jakožto rodič neztratila. Od ledna 2020 tedy vnitrostátní právo zakotvuje i pro tento případ možnost, jak dosáhnout právního uznání rodičovského vztahu mezi dítětem a bývalou partnerkou jeho biologické matky.

Nad rámec uvedeného Soud poznamenal, že pokud nová právní úprava přiznává párům žen možnost společného uznání rodičovství jen k dětem narozeným díky asistované reprodukci v zahraničí, a vylučuje z tohoto režimu děti narozené skrze asistovanou reprodukci ve Francii, může to vyvolávat závažné otázky na poli článku 8 Úmluvy samostatně i ve spojení se zákazem diskriminace podle článku 14.

V konkrétních okolnostech projednávaných případů ale Soud dospěl k závěru, že co se týče práva na respektování soukromého života všech stěžovatelů, byla zachována spravedlivá rovnováha mezi dotčenými zájmy. Nedošlo tedy k porušení článku 8 ani v tomto ohledu.